

Karadeniz Bölgesinde Hayvan Besleme Alışkanlıkları Üzerine Bir Araştırma

Mustafa SÜRME " Tamer YAVUZ* Necda ÇANKAYA" M. Özgür TÖNGEL
Karadeniz Tarımsal Araştırma Enstitüsü, SAMSUN

*Sorumlu Yazar
e-posta: tameryavuz551@hotmail.com

Geliş Tarihi: 06.07.2008
Kabul Tarihi: 15.08.2008

Özet

Bu araştırma ile Karadeniz Bölgesinde 2007 yılında 12 ilde 2154 denek üzerinde yapılan anket çalışması sonucu, bölge çiftçisinin hayvan besleme alışkanlıklarının belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırma sonuçlarına göre bölgede; çiftçilerinin tamamına yakını mera kullanıcısı durumundadır ve hayvan beslemede ağırlıklı olarak meralar ve tahıl samanı kullanılmaktadır. Aynı zamanda ülke genelinde olduğu gibi yem bitkileri ekilişleri istenen düzeyin çok altındadır, fakat yem bitkisi ekilişlerine verilen destek ekilişin artmasına katkıda bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Karadeniz Bölgesi, mera, yem bitkisi, hayvan besleme.

A Research on Animal Feeding Habits in Black Sea Region

Abstract

This paper aimed to determine animal feeding habits of local farmers in results of the survey research conducted on 2154 experiment tests in 12 provinces of Black Sea Region in 2007. According to results, almost all farmers are rangeland users and pastures and wheat straw are used for animal feeding. On the other hand, forage sowing areas are far from desired level in the region and whole Turkey. However, forage subsidy provided by government contributes the forage sowing area increases.

Key Words: Black Sea Region, pasture, forages, animal feeding.

GİRİŞ

Dünyanın gelişmiş birçok ülkesinde olduğu gibi, ülkemizde de hayvan yeminin önemli bir bölümü çayır ve meralardan sağlanmaktadır. Ancak, meraların aşırı ve bilinçsiz otlatılması nedeniyle verim ve kaliteleri düşmüş, erozyona açık alanlar haline gelmişlerdir.[1, 2]

Ülkemizde toplam çayır mera alanı 21.748.900 ha olup, bunun 1.993.100 ha'ı Karadeniz Bölgesindedir ve bu alanlar ülkemizin en verimli meralarıdır [3,4]. Araştırmanın yürütüldüğü, Karadeniz Bölgesi'nde yer alan 12 ilin toplam yüzölçümü 6.875.700 ha'dır ve bunun 974.300 hektarını çayır mera ve yaylaklar oluşturmaktadır [5]. Bu değerler bölgenin iklim ve topoğrafik olarak hayvancılığa uygun olduğunu göstermektedir.

Ülkemizde mera alanları 1940'lı yıllarda 44 milyon ha dolaylarında iken, 2000'li yıllarda yaklaşık olarak 3/4 oranında azalmıştır. Bu süreçte, bir büyük baş hayvan birimine düşen otlama alanı 4.45 ha iken, günümüzde bu alan 0.85 ha'dır. Mevcut hayvan varlığımızın yıllık kaliteli kaba yem ihtiyacı ise 21.45 milyon tondur. Yem bitkileri ile çayır meralardan 10.77 milyon ton kaliteli kaba yem elde edildiği düşünülürse, 10.68 milyon ton kaliteli kaba yem açığı söz konusudur [6].

Ülkemizdeki çayır, meralar ve yaylaklar hayvanların kaba yem ihtiyacının karşılandığı kaynaklar sıralamasında ilk sırada yer almakta ve mevcut hayvan varlığının sadece üçte birine yeterli gelmektedir [7]. Doğal çayır ve meralarımızın yetersizliği yanında, ülkemizde yem bitkileri üretimi de gerekli düzeyin çok altındadır [8]. Ne yazık ki Ülkemizde yem bitkileri ekim alanının tarla tarımı içindeki payı yalnızca %3.8'dir [9]. Son yıllarda kaba yem üretimine uygulanan teşvikle yem bitkileri üretiminde

önemli gelişmeler sağlansa da mevcut açığın kapatılması başlanamamıştır [10]. Mevcut kaba yem açığı ile birlikte kullanılan yemin bileşimine bakıldığında, samanın payının çok yüksek olduğu görülmektedir. Kaba yem bileşiminin %43'ünün samandan oluştuğu tespit edilmiştir [11].

Bu araştırma ile Karadeniz Bölgesinde 2007 yılında 12 ilde, 35 köyde, 2154 denek üzerinde yapılan anket çalışması sonucu, bölge çiftçisinin hayvan besleme alışkanlıklarının belirlenmesi amaçlanmıştır.

MATERYAL VE YÖNTEM

Araştırma materyalini, Karadeniz Bölgesinde 4342 sayılı Mera Kanunu kapsamında mera ıslah ve amenajman projelerinin yürütüldüğü; Samsun, Amasya, Tokat, Sinop, Kastamonu, Karabük, Bartın, Zonguldak, Ordu, Giresun, Trabzon ve Rize illerinden seçilen toplam 35 köydeki 2154 çiftçi oluşturmaktadır. Ankete katılan kişiler mera, yaylak ve kışlaklara yakın yerleşim birimlerinde yaşayan çiftçilerdir. Araştırma, bu yerleşim birimlerindeki yetişkinlerden seçilen örnekleme kümesi üzerinde gerçekleştirilmiştir. Popülasyonu temsil edecek örnekleme kümesi tam tesadüfi örnekleme yöntemi ile belirlenmiştir. Her köyde toplam en az 50 denekle görüşülmeye çalışılmıştır. Ancak bazı köylerdeki hane ve hane halkı sayısının son derece düşük olması, genç ve yetişkin yaş gruplarının yakın kent merkezlerinde hayvancılık dışı başka işlerde çalışıyor olması gibi nedenlerle bazı köylerde, hedeflenen rakama ulaşma imkânı olmamıştır. Çizelge 1'de araştırmanın örnekleme topluca sunulmaktadır.

Alan araştırması vasıtasıyla, halkı temsil potansiyeli taşıyan örnekleme kümesinde anket formu ile bilgi toplanmıştır. Toplanan bilgiler, değişkenlerine göre gruplandırılarak istatistikî

analizleri yapılmıştır. Anket formu kategorik ölçekler ve tutum ölçeklerinden oluşmaktadır. Anket formunun tanzimi ve protestten sonra, araştırmanın verileri Kasım 2007’de alandan yüz yüze görüşmek suretiyle derlenmiştir. Alandan derlenen veriler, SPSS programının veri tabanına aktarıldıktan sonra analiz edilmiştir.

BULGULAR VE TARTIŞMA

Meralardan Yararlanma: Araştırmaya katılanların ne kadarının mera kullanıcısı olduğunu belirlemek amacıyla onlara, “mera, yaylak ve kışlakların hangisinden yararlanıyor-sunuz?” sorusu yöneltilmiştir.

Şekil 1’de görüldüğü gibi, sadece meralardan yararlananların oranı %78.4, hayvanlarını ahırda besleyenlerin oranı %11.3, mera, yaylak ve kışlakların hepsinden de yararlananların oranı %2.1, hiçbirinden yararlanmayanların oranı ise %3.5’dir. Araştırmamıza katılan ama bu soruya cevap vermeyenlerin oranı da %4.8’dir. Elde edilen sonuçlara göre; anket yapılan yörelerde araştırmamıza katılan çiftçilerin tamamına yakınının mera kullanıcısı olması, kaba yem ihtiyaçlarının önemli bir bölümünü meralardan karşılamaya çalıştıklarını göstermektedir. Bu durum Tosun [7]’un bildirdikleriyle uyum içerisinde.

Hayvan Besleme: Araştırma yapılan köylerdeki hayvan besleme ürünlerine ilişkin verileri derlemek amacıyla

la deneklere, “Kış döneminde hayvanlarınızı ne ile besliyorsunuz?” sorusu yöneltilmiştir.

Şekil 2 incelendiğinde; kışın hayvan beslemek için katılımcıların % 50.5’inin hububat samanı, % 3.1’inin yonca samanı, %11.4’ünün korunga samanı, %6.9’unun fiğ samanı, %7.1’inin silaj, %3.8’inin şekerpancarı posası, %9.1’inin çayırotu ve %5,3’ünün diğer

otları kaba yem olarak kullandıkları görülmektedir. Diğer birçok yörede olduğu gibi Karadeniz Bölgesi çiftçileri de hayvanlarının ihtiyacı olan kaba yem açıklarını çoğunlukla samanla kapatmaya çalışmaktadırlar. Önerilen diğer yemler ise çok fazla kullanılmamaktadır. Bu veriler Kara ve ark. [11] tarafından desteklenmektedir.

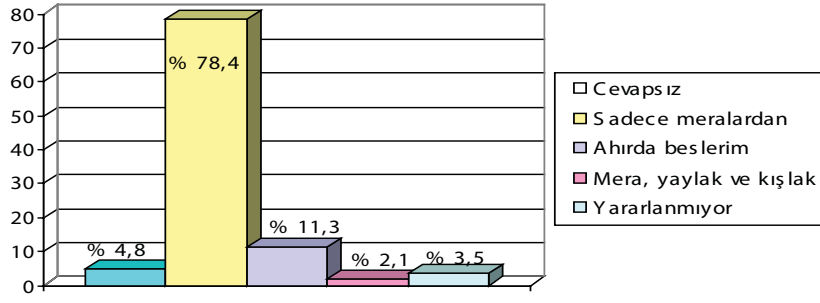
Yem Bitkileri Ekilişleri: Hayvanların beslenmesi için katılımcıların kendilerinin bir üretimde bulunup bulunmadığını belirlemek amacıyla onlara “Yem bitkileri yetiştirip yetiştirmediğinizi belirtir misiniz?” sorusu yöneltilmiştir.

Şekil 3’de görüldüğü gibi katılımcıların %53.3’ü evet yem bitkisi yetiştiriyorum, %43.1’i hayır yetiştirmiyorum cevabını vermiştir. %3.5’lik bir dilim de soruya cevap vermemiştir.

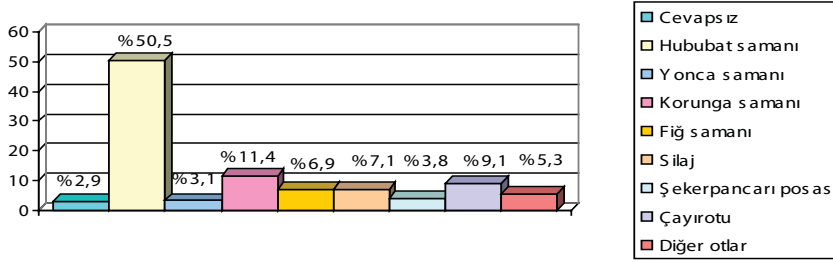
Çiftçilerin sahip oldukları arazinin ne kadarında yem bitkisi ekmekte olduklarını belirlemek amacıyla; yem bitkileri ektikleri tarlalarını yonca, korunga, fiğ, seçenekleri sunularak belirtmeleri ve yem bitkisi ektikleri

Çizelge 1. Araştırmanın örneklem sayısı

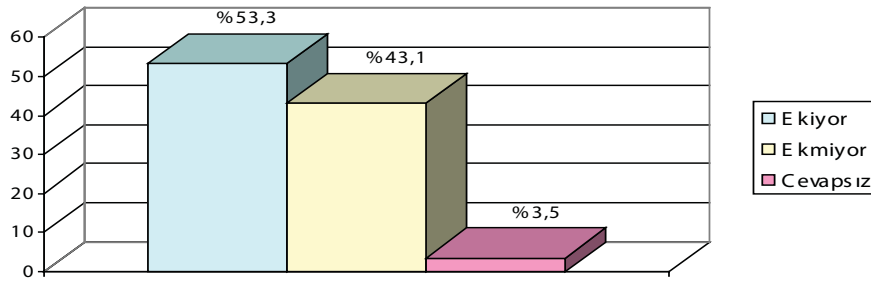
Kod No	İller	İlçeler	Köyler	Örneklem sayısı (n)	Temsil (%)
1	Samsun	Bafra	Emenli	81	3.8
2	Samsun	Bafra	Fener	81	3.8
3	Samsun	Terme	Ahmetbey	42	1.9
4	Samsun	Bafra	Sürmeli	81	3.8
5	Amasya	Merzifon	Sarıbuğday	60	2.8
6	Amasya	Suluova	Eraslan	85	3.9
7	Amasya	Merzifon	Ortaova	55	2.6
8	Amasya	Suluova	Cürlü	90	4.2
9	Tokat	Merkez	Yatmış	55	2.6
10	Tokat	Merkez	Kervansaray	49	2.3
11	Tokat	Merkez	Dereağzı	47	2.2
12	Sinop	Merkez	Dibekli	52	2.4
13	Sinop	Dikmen	Görümcek	35	1.6
14	Kastamonu	Devrekani	Çayırıcık	52	2.4
15	Kastamonu	Devrekani	Balabanlar	35	1.6
16	Kastamonu	Devrekani	Etçiler	35	1.6
17	Kastamonu	Devrekani	Kasaplar	38	1.8
18	Karabük	Eskipazar	Doğlacık	81	3.8
19	Karabük	Eskipazar	Söbçimen	41	1.9
20	Bartın	Merkez	Muratbey	78	3.6
21	Bartın	Merkez	Kaşbaşı	79	3.7
22	Bartın	Merkez	Çiftlik	72	3.3
23	Bartın	Merkez	Küçük kızılkuş	76	3.5
24	Zonguldak	Merkez	Sivrililer	78	3.6
25	Zonguldak	Merkez	Beycuma	73	3.4
26	Zonguldak	Çaycuma	Geriş	72	3.3
27	Zonguldak	Çaycuma	Koramanlar	73	3.4
28	Ordu	Kumru	Düzoba	25	1.2
29	Ordu	Kumru	Güneycik	94	4.4
30	Giresun	Bulancak	Derecikalan	87	4.0
31	Trabzon	Düzköy	Beypınarı	32	1.5
32	Trabzon	Düzköy	Çal	88	4.1
33	Trabzon	Düzköy	Gökçeler	90	4.2
34	Rize	İkizdere	Ballıköy	18	0.8
35	Rize	İkizdere	Eskice	24	1.1
TOPLAM				2154	100

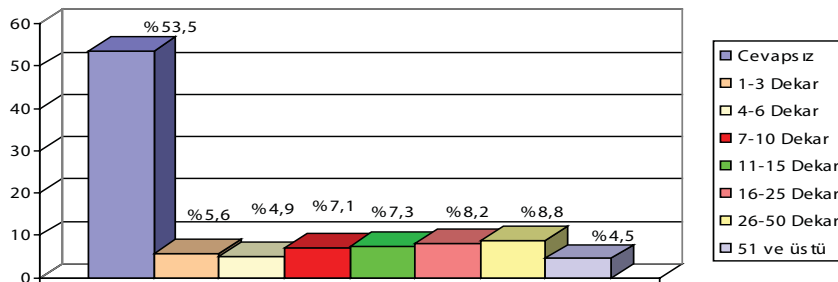
Şekil 1. Meralardan yararlanma ile ilgili veriler (%)

Şekil 2. Kışın hayvan besleme ürünlerine ilişkin dağılımlar (%)

Şekil 3. Yem bitkileri ekilişlerine ilişkin veriler (%)

Şekil 4. Toplam yem bitkisi ekilen araziye ilişkin veriler (%)

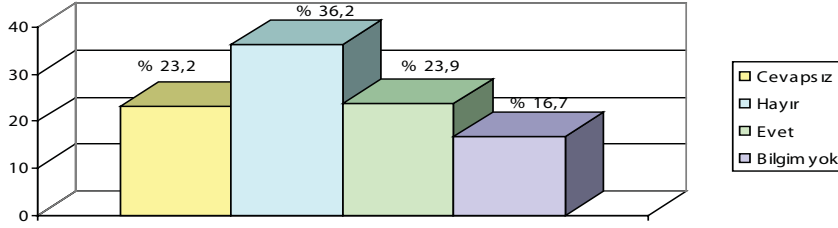
toplam arazi miktarını bildirmeleri istenmiş ancak bu konuda sağlıklı bilgi alınamamıştır. Katılımcılar % 90'ı aşan oranlarda soruyu cevapsız bırakmışlardır. Deneklerin yarısına yakını yem bitkisi yetiştirdiklerini beyan etmelerine rağmen yetiştirdikleri yem bitkisinin türü ve toprak miktarı sorulduğunda, neredeyse tamamına yakını bu soruya cevap vermek istememişlerdir.

Ne kadar araziye ne tür yem bitkisi ektiğini beyan ekmekte çekingen davranan katılımcılar, toplam olarak arazilerinin ne kadarına yem bitkisi ektiklerini belirt-

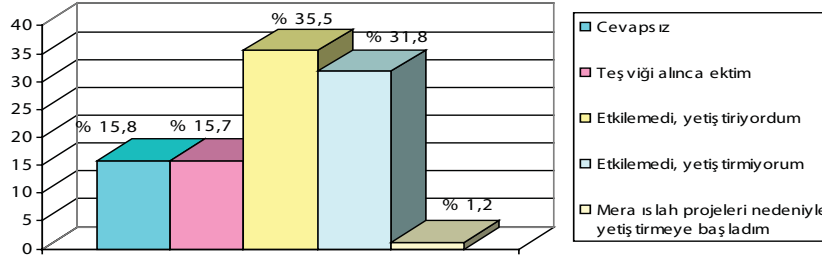
mekte daha istekli davranmışlardır ve yem bitkisi yetiştirilenlerin oranlarına yakın bir oranda deneklerden cevap alınabilmiştir.

Şekil 4'e göre; yem bitkisi üretimi yapanların % 5.6'sı tarlalarının 1-3 dekarına, % 4.9'u 4-6 dekarına, %7.1'i 7-10 dekarına, %7.3'ü 11-15 dekarına, %8.2'si 16-25 dekarına, % 8.8'i 26-50 dekarına, %4.5'i 51 dekar ve daha fazlasına yem bitkisi ekmektedirler.

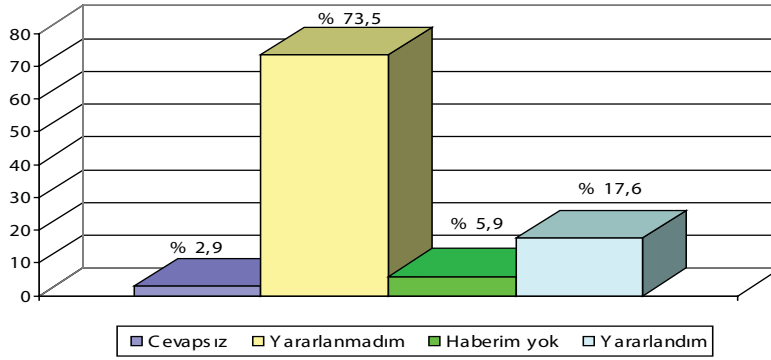
Şekil 2, 3 ve 4 birlikte değerlendirildiğinde; katılımcıların yarısından fazlası yem bitkileri ekiyor olmalarına

Şekil 5. Yem bitkisi ekilişi desteğinden yararlanma ile ilgili veriler(%)

Şekil 6. Yem bitkisi ekilişi desteğinin etkileri ile ilgili veriler (%)

Şekil 7. Hayvancılığa verilen teşvikten yararlanma ile ilgili veriler (%)

rağmen yem bitkilerinin hayvan beslenmesindeki oranı oldukça düşüktür. Bu durum ekiliş alanlarının yetersizliğinden kaynaklanmaktadır. Elde edilen sonuçlar daha önceki çalışmalarla uyumlu bir şekilde, yem bitkileri ekiliş alanlarının tüm ülke genelinde olduğu gibi çok düşük olduğunu göstermektedir [8, 9, 10].

Yem Bitkisi Ekilişi İle İlgili Destekten Yararlanma:

Tarım Bakanlığının yem bitkisi ekilişine verdiği destekle ilgili olarak katılımcılara “Bakanlığın yem bitkisi ekilişi için uyguladığı teşvikten yararlandınız mı?” sorusu yöneltilerek sonuçları Şekil 5’de verilmiştir.

Şekil 5 incelendiğinde; ankete cevap verenlerin %23.9’u Bakanlığın teşvikinden yararlandığını, %36.2’si ise teşvikten yararlanmadığını bildirmiştir. Cevap vermeyenlerin oranı %23.2 iken, yem bitkisi teşvikinden haberlerinin olmadığını belirtenlerin oranı % 16.7’dir.

Ayrıca Tarım Bakanlığının yem bitkisi ekilişine verilen destekle ilgili olarak, yem bitkisi yetiştirilmesine Bakanlığın teşvikinin nasıl bir etkisinin olduğunu belir-

lemek amacıyla katılımcılara “Yem bitkisi yetiştirmenize Tarım Bakanlığının yem bitkisi ekilişi teşviki uygulamasının etkili olup olmadığını belirtiniz” sorusu yöneltilmiştir.

Şekil 6’daki verilere göre; katılımcıların % 15.7’si “teşvikler yem bitkisi yetiştirmeme etkili oldu”, %35.5’i “hayır, teşvikler etkili olmadı, zaten yem bitkisi yetiştirmiyordum”, %31.8’i “hayır, teşvikler etkili olmadı, teşviklere rağmen yem bitkisi yetiştirmiyorum”, % 1.2’si “hayır teşvikler etkili olmadı, köy meralarında uygulanan mera ıslah projeleri sebebiyle yem bitkisi yetiştirmeye başladım” cevabını verirken, %15.8’ide soruyu cevapsız bırakmıştır. Bu sonuçlara göre Bakanlığın yem bitkisi ekilişlerine verdiği desteğin etkili olduğu görülmektedir. Teşvik edildiği için yem bitkisi eken ve ciddiye alınması gereken bir dilim bulunmaktadır. Demek ki teşvikler çiftçilerin kanaatinin değişmesinde etkili olmaktadır. Bu konuda elde edilen veriler literatürle uyumludur [10]. Katılımcıların üçte biri ise yem bitkisi yetiştirmeye niyetli görünmemektedir ve bu kanaatinin değişme ihtimali

de son derece zayıftır. Bu durumunda araştırma yapılan köylerdeki ürün deseninde fındık, tütün, çay gibi ürünlerin bulunmasından veya tarım yapılabilen arazinin sınırlı olmasından ya da alışkanlıklardan kaynaklandığı söylenebilir.

Hayvancılığa Teşvikten Yararlanılma: Katılımcılara “Tarım Bakanlığının hayvancılığı geliştirmek için verdiği teşviklerden hiç yararlandınız mı?” sorusu yöneltilerek elde edilen sonuçlar Şekil 7’de verilmiştir.

Şekil 7’de görüldüğü gibi çiftçilerin % 73.5’i Bakanlığın hayvancılığı geliştirmek için verdiği teşvikten yararlanmadığını, % 17.3’ü teşvikten yararlandığını belirtmektedir. “Teşvikten haberim olmadı” diyenlerin oranı % 5.9 iken, katılımcıların % 2.9’u soruyu cevapsız bırakmıştır. Bu sonuçlara göre hayvancılığa verilen teşvikin yem bitkilerindeki kadar ilgi görmediğini ya da etkili olmadığını söylemek mümkündür.

SONUÇ

Karadeniz Bölgesinde 12 ilde, 35 köyde yürütülen bu araştırmanın sonucunda; bölge çiftçilerinin tamamına yakınının mera kullanıcısı olduğu ve hayvan beslemede ağırlıklı olarak meraların ve tahıl samanının kullanıldığı, yem bitkileri ekilişlerinin yetersiz olduğu, fakat yem bitkisi ekilişlerine verilen desteğin ekilişlerin artmasında önemli katkısının bulunduğu tespit edilmiştir.

KAYNAKLAR

- [1]. Andiç, C., 1977. Erzurum Yöresi Çayır-Mera Vejetasyonlarının Ekolojik ve Fitososyolojik Yönden İncelenmesi Üzerine Bir Araştırma (Doçentlik Tezi). A.Ü. Zir. Fak., Erzurum.
- [2]. Büyükburç, U., 1983. Ankara İli Yavrucak Köyü Meralarının Gübreleme ve Dinlendirme Yolu ile Islahı Olanakları Üzerinde Bir Araştırma. Çayır-Mera Zooteknik Araştırma Enstitüsü Yayınları No: 79, Ankara.
- [3]. Özbay, O. 2007. Mera Kanununda Geline Durum ve Hedefler. Türkiye VII.Tarla Bitkileri Kongresi, 25-27 Haziran, Erzurum, 22-33.
- [4]. Ayan, İ., Mut, H., Acar, Z., Başaran,U., Töngel, M.Ö., Önal Aşçı, Ö. 2007. Samsun İli Kıyı kesiminde Yeralan Taban Meraların Bitki Örtüsü, Toprak Özellikleri ve Bazı Sorunlar. Türkiye VII.Tarla Bitkileri Kongresi, 25-27 Haziran, Erzurum, 54-57.
- [5]. Sürmen, M., Yavuz, T., Töngel, M.Ö., Çankaya, N. 2007. Karadeniz Bölgesinde Meralar ve Kullanıcıları ile İlgili Halkın Bilgi-Bilinç Düzeyi ve Sorunlar-Beklentiler Araştırma Raporu. Karadeniz Tarımsal Araştırma Enstitüsü, Samsun, 128 sayfa.
- [6]. Anonim, 2006. Türkiye’deki Doğal Çayır Meraların Değerlendirilmesi, s. 3-4, WWF, İstanbul, Türkiye.
- [7]. Tosun, F. 1996. Türkiye’de Kaba Yem Üretiminde Çayır Mera ve Yem Bitkileri Yetiştiriciliğinin Dünü Bugünü ve

Yarını. Türkiye 3. Çayır Mera ve Yem Bitkileri Kongresi, 17-19 Haziran, Erzurum. 1-15.

- [8]. Büyükburç, U., 1995. Türkiye’de Çayır ve Yem Bitkileri İle Diğer Kaba Yem Kaynaklarının Değerlendirilmesi ve Geliştirilmesine Yönelik Öneriler. GOÜ. Ziraat Fakültesi Tarla Bitkileri Bölümü, Tokat.
- [9]. Anonim, 2006. Çayır Mera Yem Bitkileri Danışma Kurulu Ön Çalışma Raporu, s.35, Denizli.
- [10]. Anonim, 2001a. Tarımsal Yapı ve Üretim – 2001. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, Ankara.
- [11]. Kara, A., Kadioğlu S., ve Küçük N., 2002. Erzurum, Kars, Ardahan ve Ağrı İllerinde Çayır Mera ve Yem Bitkilerine Dayalı Tarımsal Üretim Sistemlerinde Üretimi Sınırlayan Faktörler ve Çiftçi Problemlerinin Tespiti Projesi Sonuç Raporu. Doğu Anadolu Tarımsal Araştırma Enstitüsü, Erzurum.